

Т.П. Находкина

Ажам алгыһа

«Центральнай» кинотеатр тохтобулугар, уулуссаҕа, үлэ чааһа бүтэн, дьон элбээбит. «Боотур» маҕаһыынҥа кириии-тахсыы бөҕө, оттон кинотеатрга чуумпу, дьон аны урукку курдук киинэҕэ мээһэ сылдыбат. Үчүгэй киинэлэргэ устудьуоннар эрэ сылдыбаллар. Хайыы үйэ харангаран ээр куорат уулуссатынан долгуһуйан аһар араас мааркалаах омук массыыналарын көрө-көрө, кыһыа саныы турдум. Ким эрэ иккилии-үстүү чааһынай массыыналаах, ким эрэ үйэтин тухары сиһин көннөрбөккө үлэлиир да, сатыы хаамар. Сотору-сотору төлөбүрдээх оптуобустар элээрдэн аһаллар. Бэйэм чааһым чааһынай оптуобуска соччо олоро сатаабаппын, олус ыксаатахпына эрэ дэннэтэн туһанабын.

Ол туран биир саха оҕонньоро итирик титири туарын көрөн кэлэй санаатым. Сэттэ уонун лаппа ааспыт көрүнгөх. Иинин өнөйүөр диэри өйдөммөт сордообуй? Киһи кыбыстыах, уулуссаҕа итирик хаамсааччылар үксэ сахалар. Эдэрдэр иһэллэр диибит да, бэл, ытык кырдыаҕастарбыт кытта иһэллэр. Ити оҕонньор баҕайы иннинэн-кэннинэн кыайан барбат буолуор диэри иһэн, кэбилэнэн ахан турар. Танаһа-саба эмиэ да үчүгэй көрүнгөх, эмээхсинэ эрэйдээх кини дьолугар тыыннаах буолан көрөн-истэн эрдэҕэ. Абаһы оҕонньоруттан харахпын дьалты тутан аһар оптуобустары одуулаһабын. Кэлин диэкинэн маршрутнай оптуобустар сырыылара наһаа сэдэхсидэ, чааһынайдарга сэлээннииллэр быһыылаах. Чааһынай оптуобустарга эгэ эрэ дуо, кинилэр хармааннара хангыр буоллаҕа. Мин 15 №-дээх оптуобуһу күүтэбин. Уонча мүнүүтэнэн кэлбэтэҕинэ, халын харчылаах оптуобуһунан барыллыа диэн быһаарынан били итирик оҕонньорум турар сири диэки хайыстым. Сордообу... охтон хаалбытын, хата, саха уолаттара икки акымалыттан ылан ыскамыайкаҕа идьэн олортулар. Оҕонньор тугу эрэ этэн көрбүтүн истэ да барбатылар, сапсыһан кэбистилэр. Итиччэ кырдыаххар диэри арыгылыы-арыгылыы уулуссаҕа тэлбинниир буоллаххына, өссө сотору кырбаныан турдаҕа. Билигин дьоннор туохха барытыгар ээл-дээл сыһыаннаһаллар, уулуссаҕа киһини кырбыы туралларын да көрдөхтөрүнэ, көрбөтөх курдук туттан аһаллар. Туох эмэ быһылаан тахсыбыт сириттэн, туоһу буолумаары, буут быстарынан куоталлар. Мин саныахпар, ити кырдыаҕас бу түүн тонгон өлүүһү. Сэтинньи ый саната да буоллар, бытарытан тымныйан ээр, чараас танастаах итирик дьонно баҕас көрөн турбат тымныы буолбут быһыылаах.

Ол кэмгэ 1 №-дээх оптуобус толору киһилээх баҕаһыан кэлбитигэр дьон үөмэхтэһэ, анныаһаһа түстүлэр. Кыра оҕолоохтор, үтүрүһүүгэ-хабырыһыыга түбэһимээри, эрдэттэн туораан биэрдилэр. Эмискэ, ким эрэ имнэммитин курдук, хараһым оҕонньорго хатанна, миигин илиитинэн ыһыар курдук хамсанар. «Бай, бу үлүгэр элбэх киһиттэн ала-чуо тоҕо миэхэ бэйирдэҕэй?» - диэн испэр дьиибэргии санаатым. Төһө да итиригин абаһы көрдөрбүн, кырдыаһынын иһин аһына санаан чугаһаатым.

- Туох... баа... баарый? – кытаанах собуустук чин-чаннык санарыах курдук туттан иһэн, бэл, тардыалатан ыллым. Мин иннибэр итирик киһи буолбатах, ыарахан ыарыыга ыалдыбыт киһи олорор эбит. Улахан кутурҕан, хомолто, санаарҕабыл толбоно түспүт харахтарга кэтиллэн, сиилии турбуппуттан кыбыстан, бэл, кэннибинэн чугуруннаан ыллым. Оҕонньор эрэйдээх, хайдах эрэ сэргэхтик тутта сатыы-сатыы, бөлүөстүгэс куолаһынан ыйытта:

- Тукаам, ити биирдээх оптуобус хайыы үйэҕэ баран ээр дуу? Хайдах эмэ гынан түөртээх дуу, биирдээх дуу оптуобуска уган көмөлөс эрэ, баһаалыста, - диэт, киһи аһынаах, субу охтон түһүөх курдук, тураары титирэстэтэ. Мин, төһө да дьиэбэр

ыксаатарбын, «сөп-сөп» диэбиппин бэйэм да өйдөөбөккө хааллым. Өйөөн төттөрү ыскамыайкаҕа олортум.

- Ити... – кырдыаҕаһым сонум сиэбиттэн тарта, - торуоскалаах эти, онтукабын төлө

тутан кэбистим. Мүччү туппатаҕым буоллар, син сордонон дьон көмөтүнэн, баҕар, оптуобуска киириэм этэ. Торуоскам ол сытар, ылан биэрэрин буоллар... абырыан этэ.

Мин саната суох оҕонньору бастаан көрбүт сирбиттэн тэйиччи сытар торуосканы ылан биэрдим.

- Кырдыаҕаас, бачча кыаммат эрэри, тоҕо уулуссаҕа тахсаҕын?
- Ээ, тукаам, кыһалҕаттан. Залокка олоробун, эмээхсиним көрөр-истэр этэ. Кини ыалдьан хаалан, бу аата эмп көрдүү сылдьар дьүүһүнүм.
- Оттон «Лена» кинотеатр таһыгар аптека баар буолбатах дуо?
- Баар да, онно мин көрдүүр эмим суох. Орджоникидзе болуоссатыгар баар аптекаҕа эмин баар диэбиттэригэр кэлбитим. Хата, кырдык, баар эбит, - сирэйэ ис-иһиттэн сырдаан кэллэ. Бу айылаах буола сылдьан, бэйэтигэр эрэмньилээбин, бөбүбүн, санаата үчүгэин сөбө саныы турдум.

Ол икки ардыгар күүттэриилээх оптуобуһум күлтэйэн кэлбитин көрбөтөх курдук тутуннум. Оҕонньорбун эрдэттэн, оптуобуһа иһэр буоллаҕына, туруоран бэлэмнээрибин Орджоникидзе болуоссатын диэки көрөбүн.

- Тоҕо чааһынай оптуобуһунан сылдыбаккын?
- Ээ, тукаам, харчытын харыһыйан сылдыбат диэтэбин дуу, кыайан киирбэппин, бу атаҕым эбиитин көнтөс ээ.

Мин, уунан саба ыстарбыт курдук, дьагдыаччы тутуннум. Тоҕо эрэ сүрэхтим ыарыылаахтык нүөлүйтэлээн ылла. Оо, хара сордоох, мааһынныттан тугу да хоноруубар хоннорбокко тураахтыбын ээ. Баралыыстаабыт эрэйдээх эбит буолбат дуо? Аҕам курдук ыалдыбыт уһун сордооххо кыһаммакка турбут эбиппин. Аҕам эрэйдээх... Эмиэ манньк ыарахан ыарыыга ыалдьан уон сылы быһа сордоммута, баралыыстаан уна көнтөс атаҕын соһон хаамара. Аҕам сайын оттуу сылдьан баралыыстаан охтуобуттан уһуннук эмтэммитэ. Дьиэтин иһигэр тура да сырыттар, анаар өттө, илиитэ-атаҕа кыайан хамсаппат, ырбаахытын да тимэбин кыайан тимэхтэммэт этэ. Быаттан тардыһын олорор буолаат да, илиитин-атаҕын хамсатан сэрээккэлээн дьарыктаммыта, дьаныардаах эрчилли, эмтэнии кэнниттэн илиитэ хамсыыр, ырбаахытын тимэхтэнэр, бэйэтин көрүнэр буолбута, суунарыгар анаар илиитэ туһалаабат эбит буоллаҕына, кэлин икки иитинэн суунар буолбута. Атаҕын хамсатар буолаат, элбэхтэ эрчиллэн, дэриэбинэтин иһигэр торуоскалаах сылдьар буолбута. Кэлин, бэл, күүһүнэн кэриэтэ уолаттарын кытта күһүн, саас куобахха, куска сылдыбыта. Аҕам эрэйдээх ыалдьан да баран ыарыһыны ыарыы диэбэккэ, бэйэтин санаатын күүһүнэн, олоххо дьулуһуутунан доруобуйатын тупсарар туһугар дьаныардаахтык охсуһан, уон сыл устата ыарыһыны кытта турууласпыта. Икки сыллааҕыта дьиэтин иһигэр хаама сылдьан охтон түспүтэ да, оҕолоругар саатар биир чаас бүөбөйдэппэккэ, биир тыла суох тута барбыт хомолтото билиннэ диэри сүрэхпэр ыар таас буолан сөнгө сылдьар. Бу оҕонньор эрэйдээх төһө да анаар өттө суох буоллар, кытаанах санаалаах буолан, атаҕар тура сылдьара, эбиитин дьонун, эмээхсинин туһугар кыһанан муннанаара аҕабын санатта.

- Кырдыаҕаас, оҕото суоххут дуу?
- Биир кыыстаахпыт омук аналынан хоту, Абый улууһугар, кэргэн тахсан олорор.

Тэлэгирээмэ охсубуппут, бу күннэргэ кэлэрин күүтэбит. Оҕом эрэйдээх бу дьаабылланан олорорбутун көрөн төһө эрэ хомойор...Дьининэн, эмээхсиним өлүөр эрдэбинэ, бэйэбитин дьаһанан олорбуппут. Кыыспыт сыл ахсын антах ынырар да, хоту барыахпытын

бағарбаппыт. Эбиитин соботох бэйэтэ сэттэ сиэни бэлэхтээн, дьибитин сиэннэрбитигэр хаалларыахпытын бағарабыт, нэ-нэ...- күлэн сирэйэ ис-иһиттэн сырдаан кэллэ. – Үөрэнэн дьон буолуо этилэр, эһиил улахан сиэммит оскуоланы бүтэриэхтээх, үөрэбэр үчүгэй. Онно тийээри хачыгыраабыт.

Мин оптуобус кэлэр сириҥ диэкиттэн харахпын араарбакка туран чаһыбын көрөбүн. Хайыы үйэбэ алта анаар буолбут. Ыраахтан 1 №-дээх оптуобуһу көрөн, оҕонньорбун өйүү тутан тохтуур сиргэ чугаһатабын. Оптуобустан элбэх киһи түстэ, киирээччилэр, үгэс быһыытынан, үөмэхтэһэ, анньыалаһа түстүбүт. Мин кырдыаһаспын иннибэр уктан дьонно ыга астарымаары туох баарбынан анньына сатаатым, хата киһим торуоскатыгар өйөнөн син балачча харбыалаһан сордонор. Биир эдэрчи саха дьахтара оннуттан ойон турбутугар онно олортум.

- Тохтобулга антах кыайан түһүөн дуо? – диэбиппэр кырдыаһаҥым сып-сылаастык имэрийэ көрдө.

- Оҕом маладьыас, абыраатыҥ, дьибэм тохтобултан чугас. Антах түһэрбэр куттаммаппын, биир эмэ эн курдук үтүө санаалаах көстөр ини. Эн түс, кырдыаһаҥ-кыамматы инникитин да өйүүр буол. Эдэртэн эйэтин, кырдыаһастан сүбэтин ылан, дьон-сэргэ махталын ыла олоҕор, - диэт, унуох-иниэхэ илиитинэн сып-сылаастык илиибин сэрэнэн ыксары тутар.

Оптуобус хонноору гынан истэҕинэ, нэһиилэ кыбылла-кыбылла, бэл, хас да киһи үөбүстэ, ыстанан түстүм. Аҕабын санатар кырдыаһас киһиэхэ, кыра да буоллар, өнө онорбуппуттан, көмөлөспүппүттэн хайдах эрэ бэйэм бэйэбэр махтана, аҕам кэлэн алҕаан барбытын курдук санаатым.